

de menschen be-
n. Wat hebt
ngen hebt?
emt gij, alsof
t slechts
toe-rekening,
goederen.
en in theorie
gatieve, doch
de negatieve:
klassenstrijd.

eenheidsbewe-

woord blijft
ordische ver-
alvinisme, en
ie en in het
s dus socia-

terlijk) naar
n. toen was
te preek een
ik voel aan
is. Het jood-
n het heiden-
s Woord
paalde tijden,
en wat taboe
Voor de ver-
de openbaring
sche centurio
uld zijn.
ms zaad dat
k omgekeerd
het ras dat

de stimulans
et thema der
de kring der
n het gehoor-
hoort dit in
K. S.

VEN
DE
VIII.

ongeren hoog-
strijd met de
uist hem als
bij voorga-
stateeren, die
zin excusabel

vragen:
der van een
teit als voor-
ijn benoeming
en lang daar
veelszins an-
g, en automa-
uist bij dezen

revolutionaire
— door hun
kbeelden ont-
tot uitgangs-
nen. Maar hij
Hij beteekent
een afbuiging
ynodocratische
dien de vóór
oten gebouwd
van den voor-
flank trekt nu
a nog al eens:
er plaats was
sche flank nu
de principieele
p der dingen
e b.v. bij het
uizen van „pal
a „pal staan”
n karikaturis-
ettelijke domi-
iesvereniging
geworpen zijn
as kunnen. En
linie zich een
enis, in 't ge-
nen, maar juist
t van verdere

afdwaling neemt. Wat b.v. prof. dr. V. H. Rutgers schreef over de mogelijkheden van een „natuurrecht” gaat lang niet zoo ver¹⁾ als wat de jonge Diepenhorst ervan maakte.

Intusschen zijn we er zeker van, dat velen in de politieke sfeer zich welbewust tegen een scherp principieele fundeering als criterium voor een eventueel nieuwe of voor een her-groepering in dezen tijd juist „uit beginsel” verzetten. Ze zeggen: pas op voor de stuurlui aan den wal, d.w.z. voor theoretici, die achter hun bureau wel principieele lijnen kunnen trekken, maar niet in den politieke kruitdamp staan. Deze stuurlui aan den wal hebben nu eenmaal — zoo luidt de klacht — geen ondervinding van de praktische mogelijkheden, waarvoor een politicus, die in de Kamer van zich af moet slaan en toch ook weer naar zich toe moet trekken, zich geplaatst ziet. Men is gauwer Kersteniaan dan men zelf wil: en laten vooral die vrijgemaakten oppassen, dat ze niet al theoretiseerend zich van den bodem der werkelijkheid verwijderen. Politiek is nu eenmaal een kwestie van compromissen, ze leeft daarvan.²⁾ Endat brengt mee, dat de waarde eener politieke handeling, wel niet uitsluitend, maar dan toch grotendeels, naar haar effecten zal beoordeeld moeten worden. Zoo zegt het Rutgers.³⁾ Met goede bedoelingen kan men niet volstaan, ook niet met de fundamentele juistheid eener gedachte; maar de juistheid van haar aanwending beslist b.v. over waarde en onwaarde van een wet, ook van het standpunt der christelijke verantwoordelijkheid uit. Politiek moet altijd met mogelijkheden rekenen (vgl.: „Trouw”, door ons geciteerd in ons vorig nummer). Christus heeft er geen afkeuring over uitgesproken, dat Mozes aan de Israëlieten vanwege de hardheid hun harten heeft toegelaten, een scheidsbrief te geven (Matth. 19:8). Hij heeft zelfs aan politieke en andere berekening een voorbeeld ontleend voor de geloovige, om Christus' wil alles prijsgevend berekening (Luk. 14:31-33). Niet alleen in de politiek geldt het, dat de geloovige heeft te rekenen met de gevolgen van zijn handelingen en somtijds zijn handelingen moet laten bepalen door de te verwachten gevolgen. Een zuivere gezindheids-ethiek („Gesinnungsmoral”), die geheel en al zou afzien van 't effect der handelingen in de ons omringende wereld, zou zonder inhoud zijn en liet zich ook niet eens denken. Alzoo Rutgers.⁴⁾

Het zou dwaas zijn, zich van deze vermaning niets aan te trekken. Een politiek als van de Kersten is zoo ontzaglijk gemakkelijk: men klimt maar op zijn critischen troon, steekt van wal, en is klaar. Een schrikbeeld voor wie gewaarschuwd wil wezen.

Maar daar staat iets tegenover. Het is niet waar, m.i., dat een afwijking van compromissen in de principieele politiek met den naam van „Gesinnungsmoral” zou af te handelen zijn. Met dezen naam wordt een moraal aangeduid, die niet zoozeer materiele eischen stelt, (dit en dat moet ge eischen), als wel een gezindheid vordert, waarin men handelen moet. Maar „moraal” (ethiek) die haar naam verdient, is praescriptief; en dit niet alleen voor wat de gezindheid betreft, waarin te handelen zal zijn, doch ook voor wat de zeer bepaalde inhouden betreft, die als inhouden van Gods wil zijn te verkondigen in 's lands raadszalen, en overal elders.

En juist hij, die de principieele lijnen niet meer zuiver trekt, ziet van de gevolgen af. De geloovige weet, dat afbuiging in de principieele basis ten gevolge heeft, dat de wereld geen dageraad meer ziet. Wie politiek de kunst van het bereikbare noemt, en die omschrijving voldoende zou achten, die heeft eerst met recht een „Gesinnungsmoral” zich voorgepreekt. Hij heeft bij voorbaat in de politiek de „Gesinnung” (gezindheid) van den dwaas-in-Christus (die alleen voor kerk en binnenkamer gereserveerd blijft) afgezworen, om dié van den „wijze” over te houden. Binnen „het bereikbare” grijpt hij naar de „gevolgen”; maar ze zijn niet meer de zijne, doch die eener „bereikbare” meerderheid in een concrete situatie. Maar in het openbare christelijke leven rust op ons de taak „gevolgen” in het leven te roepen, die God zelf ons beval te „riskeeren” in het kader van een handelen bij het licht van zijn openbaarde Woord. Dat Woord vergut ons geen oogenblik ons los te maken van den bodem der werkelijkheid; doch evenmin ons te laten reguleeren door iets anders dan zijn openbaarde wil.

En dat is een verbod tot het aangaan van compromissen in het verkondigen van wat Hij als zijn wil bekend gemaakt heeft.

K. S.

¹⁾ Der Chr. Glaube und die zeitlichen Ordnungen. A.R. Staatskunde, 4e kw., 1937, blz. 394.

²⁾ Vgl. Rutgers, a.w. 403.

³⁾ A.w. 403.

⁴⁾ A.w. 403/4.

VOOR BADGASTEN.

Voor badgasten te Wijk aan Zee en Castricum wordt medegedeeld, dat kerkdiensten worden gehouden iedere Zondag te Beverwijk, in de Leesaal Prinses- laan 19, v.m. 8.30 uur en n.m. 3 uur.

Adres van den kerkeraad: J. Wuister, Lijsterbos- laan 19, Beverwijk.

K. S.

DE ZWARTE LIJST.

Wij vervolgen onze weerlegging van de ongehoorde bewering in den „Zwolschen brief”, alsof op niemand in het kerkelijk conflict de persoonlijke censuur zou zijn toegepast.

Op het geval van br Hartman c.s. in 's Gravenhage-West volgde de ontheffing van de tafel des Heeren te Leiden. Daar werden van het Avondmaal geweerd: ds A. Veldman, de brs P. Jasperse, J. J. van Severen en zr C. Terpstra-Koning, terwijl de Doop werd geweigerd aan een kind van br en zr L. J. Poort-Kunzel.

Te Rotterdam-Charlois werd br B. v. d. Velden in Juli 1944 van het Avondmaal afgehouden, op grond daarvan (zoals de kerkeraad hem schriftelijk berichtte), „dat U bewust weigerde, U van publieke actie tegen de Synodebesluiten te onthouden”.

In Monaster werden acht gemeentelieden van de tafel geweerd (C. v. d. Boom, W. C. v. d. Boom, L. v. d. Beukel, W. Geleijne Sr, W. Geleijne Jr, C. H. Groenewege, H. Herlaar, R. Kleijn). Het vonnis luidde als volgt:

„Daar ons van bevoegde zijde is medegedeeld, dat U ook deel uitmaakt van een Comité, dat propaganda voert voor de Schismatische actie in onze kerken, ziet de kerkeraad zich genoodzaakt u hiervoor ernstig te vermanen, en dringt er bij u ten sterkste op aan deze actie terstond te staken, en u hiervan losmaken, daar bij volharding de kerkeraad zich genoodzaakt acht u de viering van het Heilig Avondmaal met de gemeente te onzeggen.

De Kerkeraad verwacht van u binnen enkele dagen, uiterlijk voor 21 September 1944 bericht, dat u zijn vermaan hebt aanvaard en u uit het Comité en de actie hebt teruggetrokken.

Bij gebreke waarvan u alsdan de toegang tot het Heilig Avondmaal is ontzegd”.

Men ziet: dezelfde methode als in Den Haag-West. Te Stadskanaal werd „persoonlijke censuur” door afhouding van de Avondmaalstafel uitgeoefend over vier leden der gemeente: br en zr J. Rose-Duursma, br L. van Dijken, zr P. Groenewold-Veninga. Opmerkelijk was, dat zij deel uitmaakten van een groep bezwaarden, die steeds gezamenlijk hun uiteenzettingen aan den kerkeraad inzonden en onderteekenden. Blijkbaar is geheel willekeurig over enkelen van hen tucht geëffend (zoo b.v. wel over br van Dijken, maar niet over diens echtgenote).

Een ander geval deed zich voor te Nijkerk. Daar had br A. Hartog brochures verspreid, en zonder hem daarover gehoord te hebben, besloot de kerkeraad hem onder censuur te stellen. De predikanten gingen daarover eerst daarna met hem spreken; en toen hij het recht van het ambt der geloovigen bleef verdedigen, deelden zij hem mee, dat zij „in de droeve noodzakelijkheid verkeerden om hem van den disch des Verbonds te weren”.

Dit gebeurde in Juli 1944. Nadien werd hij in het geheel niet bezocht, en moest zelf aan den predikant vragen: hoe staat het met de censuur? Eerst in Febr. 1945 werd hij op een kerkeraadsvergadering ontboden. In dien tusschentijd was het door den gang van het oorlogsgebeuren onmogelijk geworden, nieuwe lectuur te verspreiden. Op den Kerkeraad werd hem nu door den praeses gezegd: „broeder Hartog, de kerkeraad heeft met vreugde geconstateerd, dat u naar zijn vermaning geluisterd hebt en geen brochures meer hebt verspreid; wij noodigen u daarom hartelijk uit, met ons het Avondmaal te vieren!” Toen de gecensureerde antwoordde: zodra er weer lectuur verschijnt, hoop ik die te verspreiden — antwoordde de praeses: laten we het er eenvoudig op houden, dat u het hebt gelaten op onze vermaning, en hoor nu naar onze uitnodiging om weer aan het Avondmaal te komen! — Was dat kerkbederf, of niet?

Een volgend geval deed zich voor te Munneke-zijl. Daar werd br L. Roorda Ph.z. onder censuur gesteld, onder opgaaf van de volgende redenen:

1. „Het zich richten met bezwaren tegen de preek rechtstreeks tot de gemeente, zonder den predikant of ook den kerkeraad te hooren. De kerkeraad acht dit: begeeren aan te richten tweedracht in de gemeente. Bovendien wekt uw gedrukte schrijven verkeerde voorstellingen bij de gemeente omtrent de leeropvattingen van haar predikant door de preek onjuist weer te geven.

Ook wekt u de gedachte bij de gemeente, dat haar predikant niet zou brengen Gods Woord alleen, dat hij zou geven steenen voor brood, dat hij Gods Woord zou verkrachten. De goede naam van den predikant wordt hier aangetast.

Voor het rechtmatige van de censuur verwijst de kerkeraad U naar art. 76 onzer Kerkenorde.

2. Het propageeren van een leer, die in strijd is met Schrift en belijdenis, naar de Synodale leeruitspraken aantonen, door de verspreiding van geschriften van prof. Greijdanus en anderen, die de Synodale besluiten bestrijden.

Daar komt bij, dat u voortging met dit propageeren na daarover vermaand te zijn door den Kerkeraad.

3. Het niet in het minst toonen van berouw, zelfs niet nadat de kerkeraad sterk geappelleerd had op uw consiliëntie.

Deze redenen tezamen zijn oorzaak van censuur, niet elk dezer redenen apart is dat”.

II.

Het stuk was ondertekend door den predikant.

Terecht wees br Roorda er in zijn antwoord op, dat de synode blijkbaar wel publiek haar beschuldiging mocht uiten tegen prof. Schilder! Hij citeert ook de passage uit het vonnis van het classicaal bestuur te Middelstum over Hendrik de Cock:

„Overwegende, dat de heer H. de Cock door het verspreiden van zulk een schandachtig, het verderfelijk zaad van oproer en verdeeldheid strooit, de goede orde in de kerk zoekt omver te werpen, aan de andere leeraars de achting en den invloed bij hunne gemeente te ontnemen en aan derzelver dienst veel schade en nadeel toebrengt;

overwegende, dat het den onvermijdelijken plicht is van het kerkbestuur, om te waken voor de eer der Bedienaars van het Evangelie, voor de handhaving van kerkelijke wetten en reglementen ter voorkoming van alle ergernissen, verdeeldheid, wanorde en scheuring in de Hervormde Kerk;

overwegende, dat zelfs volgens de bestaande formulieren alle diegenen strafbaar zijn, die tweedracht, seeten en muerijen in kerk en wereldlijke regeringen begeeren aan te richten”, enz.

Of ook de volgende overweging in datzelfde vonnis van 1833:

„Met leedwezen vernomen hebbende, dat de heer De Cock, op generhande wijze te bewegen is, tot belijdenis van schuld, in het geven van ergernis, en het lasteren en honen van zijn ambtsbroeders, noch eenige belofte van verbetering heeft willen afleggen, maar integendeel hardnekkiglijk betuigd heeft, op den door hem ingeslagen weg te zullen voortgaan”.....

Nog een opmerking: aan br Roorda werd op 29 Aug. 1944 (den datum van zijn censuur) niet de tweede reden daarvan medegedeeld. Die volgde eerst op 21 Sept. Er haperde wel iets aan deze „tuchttoefening”!

Een volgend maal gaan we verder. We zijn nog maar aan 't begin van de lijst: de afhoudingen van het Avondmaal.

L. DOEKES.

CALVINISTISCHE STUDENTEN-BEWEGING (C.S.B.).

Ds P. Visser te Gorinchem (in alles overeenkomende met vervangen en niet-vervangen 1942) verzocht ons, in een van de eerstvolgende nummers van dit orgaan een mededeeling van de Jeugdcommissie der Calvinistische Studenten-Beweging op te nemen. Voor den oorlog — zegt hij — hadden haar mededeelingen altijd een gulle ontvangst in onze pers. Van harte hoopt hij, dat zulks ook thans nog het geval mag zijn.

Wij moeten ds Visser teleurstellen en onze lezers waarschuwen tegen de jeugdkampen der C.S.B. De leiding deugt niet voor Calvinistisch werk; de sprekers, die door deze leiding verkregen worden, vrouwen we niet. En als dan — zooals gebeurd is — onze pas beginnende jonge menschen — men wil dezen keer leerlingen van Chr. Middelbare scholen opvoeden — door de leiding naar een remonstrantschen dominee worden gestuurd voor een of anderen „paaschdienst”, dan waarschuwen wij: 't is niet alles „Calvinistisch” wat daar Calvinij noemt.

K. S.

OPVOEDING EN ONDERWIS ONZE JEUGD.

Niet alleen de ambtsdragers, de kerkeraden hebben met de kwestie van de jeugd te maken, maar toch wel in de allereerste plaats de ouders. Ik geloof, dat we in veel opzichten zeggen kunnen, dat het „probleem van de jeugdorganisatie” voor een groot deel „het probleem van het gezin” is. Ook hier valt weer een parallel te trekken met de catechisatie.

Het gaat om de kinderen. Dat is het kroost, dat de Heere in de eerste plaats aan de ouders heeft toevertrouwd. Wat hebben die ouders beloofd bij de derde Doopvraag? Dat ze hun kinderen in de voorzelde leer onderwijzen zullen en pas daarna ook doen onderwijzen. Heeft er iemand den moed om eens een enquête in te stellen naar dat onderwijs, dat door de ouders zelf op de één of andere manier gegeven wordt? We hebben in de vrijmaking het altijd weer — en dat is goed — over de groote betekenis van Gods Verbondsbelofte aan ons kroost geschonken. Het gaat daarin eerst om de betekenis van de belofte en niet om het belofde. Best, maar wat doen we met dat alles in de praktijk van ons leven? Als dat niet uitkomt ook in onze verantwoordelijkheid ten opzichte van onze kinderen, dan is de vrijmaking ons niet ten zegen, maar dan zal al dat spreken over Verbond en Belofte eenmaal tegen ons getuigen. Dan is de kerkstrijd niet opgekomen uit den wil om naar den eisch van Zijn Woord, den Heere te gehoorzamen ook in onze gezinnen. Ik weet het wel: er zullen ouders genoeg zijn, die zeggen: we hebben daartoe geen bekwaamheid. Maar dat nakomen van de doopbelofte kan op onderscheiden manier. Laten de ouders aan hun kinderen zien, dat het hun hartelijke begeerte is, dat ze opgroeien in de vrees des Heeren? Is ook in de vrijgemaakte kerk niet een groot euvel, dat men in de gezinnen radicaal langs elkaar heenleeft geestelijk? We kunnen rustig zeggen, als het in de gezin-

nen niet tot waarachtige reformatie komt, zullen we met het probleem van de jeugdorganisatie blijven tobben. Nemen we de formulieren van onze kerk nog wel ernstig? Meenen we het, als we ons huwelijk kerkelijk laten inzegenen om zoo toch instemming te betuigen met het daar gelezen formulier en alles, wat er mee samenhangt? Er is voor ons gebeden, dat we onze kinderen GODVRUCHTIG zullen grootbrengen, tot eer van Gods heiligen Naam, tot opbouw ook van Zijn gemeente, tot verbreiding van Zijn heilig evangelie. Is het waar, dat bij den aanvang van ons huwelijk 't gebed heel de opvoeding in ons gezin bepaalt? Ik hoorde eens van een oud predikant: het ging over de vraag op welken tijd er gedoopt moest worden: de moeder er bij of niet; hij zei: „men maakt zooveel drukte over de vraag of de moeder er niet bij moet zijn in de kerk, als de kleine gedoopt wordt; het was beter, dat er wat meer drukte werd gemaakt over de vraag of de moeder er wel bij is, als ze 18 of 20 jaar geworden zijn, want dan is de belangstelling om er bij te zijn vaak heel wat minder in de praktijk!“ Laat ons als ouders niet probeeren er ons hier af te maken met allerlei drogredeneeringen van geen tijd en geen bekwaamheid en de moeilijkheid in het gezinsverband, want we weten heel goed innerlijk, dat de Heere ons hier aan Zijn eischen houdt.

Welnu, hoe staat het met de catechisatie? Ik noem maar een paar dingen. Sta je er als dominee niet telkens weer versteld over, hoe gemakkelijk de ouders toestemming geven dat de kinderen wegblijven. Er is catechisatie b.v. tot kwart voor negen; een tante of een ander familielid is jarig; de catechisant kan niet komen, want hij moet toch gelukwenschen en dat moet natuurlijk net op dat uur. Maar een voorbeeld: vele collega's kunnen dit voorbeeld met tal van andere aanvullen. De catechisatie staat bijna altijd bij de school achter: ik heb proefwerk; dus ik kan niet komen; stel je voor, een onvoldoende, hij of zij is toch al zoo zwak in dat vak: een beetje minder onderwijs in de belijdenis van de kerk of dat onderwijs op een bepaald punt onderbroken, dat is toch zoo erg niet. Dat is nog maar het bijwonen. Willen we eens gaan onderzoeken, hoeveel ouders belangstelling hebben voor de catechisatie: of er thuis wel eens gepraat wordt over datgene, wat daar besproken wordt, soms zulk een fijne gelegenheid om je kinderen geestelijk te benaderen!

Welnu: is het datzelfde niet, dat zich telkens weer wreekt, als het over de jeugdorganisatie gaat? Zijn de ouders in hun critiek soms niet feller dan de jeugd en dan doen ze natuurlijk niets om de zaak te verbe-

teren. Geven de ouders niet vaak zonder eenig onderzoek gehoor aan de klachten en de critiek, waarmee de kinderen thuiskomen? Het is toch eigenlijk niets voor mijn zoon of dochter: die gevoelt zich daar niet thuis. Zelfs kan het gebeuren, dat het dan gaat over de kwestie van „stand“ tusschen al die eenvoudige jongens en dienstmeisjes. Ja, stel je voor, daar samen mee de dingen van het Koninkrijk Gods onderzoeken. Het is al mooi, dat je er mee aan één avondmaalstafel zit. En, als je dan eens gaat onderzoeken naar het peil van de geestelijke kennis, dan valt het niet altijd ten nadeele van de „eenvoudigen“ uit. We moeten deze dingen niet verdoozen: die komen onder ons voor.

Komt ook onder onze gezinnen niet voor, dat zeggen: je behoeft toch niet altijd over de kerk en die onderwerpen van den kerkstrijd te spreken en men bedoelt dan eigenlijk, dat men er liever nooit over praat. Men heeft eenvoudig geen belangstelling. Men gaat des Zondags in sleur naar de kerk, maar men wil in zijn leven niet onrustig gemaakt zijn met al die „geestelijke aangelegenheden“. Als de ouders er zoo tegenover staan, dan zullen ze toch wel weinig belangstelling hebben voor het feit, dat hun kinderen in de voorzeide leer onderwezen worden. Men is dan verbaasd, dat op den duur men opmerkt, dat de kerkelijke belangstelling bij de kinderen gaaf ontbreekt.

Daarom is het goed, dat de ouders deze dingen overwegen. En terwijl ik dit zit te schrijven, voel ik het machteloze van het geval: immers, de ouders, die dit lezen, die hebben het het allerminste nodig. Waar „De Reformatie“ gelezen wordt, niet, waar men een abonnement heeft, maar waar gelezen wordt, daar is het vaak nog wel in orde. Er zijn er zoo geweldig veel, die willen dat niet: kerkelijke bladen lezen, wat heb je er allemaal aan. Daarom: de moeilijkheden zijn hier niet eenvoudig opgelost. Ik weet het wel: niet meelevende ouders hebben soms zeer meelevende kinderen tot hun beschaming, maar dat zijn de uitzonderingen. De ouders zullen er van overtuigd zijn, dat ook wat het leven van hun kinderen aangaat, het woord van Christus geldt: wat baat het een mensch, dat je de geheele wereld gewint en je lijdt schade aan je ziel? Wat baat het, dat je er voor hebt kunnen zorgen, dat ze een prachtige positie in de maatschappij vinden en ze beteeuwen mee door de geestelijke laksheid van de ouders in het Koninkrijk Gods niets. Wat baat het, als de patroon zegt: ik heb aan uw zoon of dochter een beste kracht en de Koning der kerk moet wel gewagen van een nutteloze en luie dienstknecht in Zijn rijk, die straks buitengeworpen wordt zonder het loon,

dat weggelegd is voor de gehoorzame en getrouwe dienstknechten, -meisjes? Is de vrucht van onze opvoeding, dat onze kinderen dienstbaar zijn aan den opbouw van Zijn kerk?

Moet nog veel gezegd over het belang van de jeugdorganisatie in deze dingen? Natuurlijk, ik weet het wel: de jeugdorganisatie zal steeds meer aan haar doel moeten gaan beantwoorden. We hebben een methodiek-commissie en daar wordt veel werk van gevraagd om het werk vruchtbaar te doen zijn — het is nog een zoeken en tasten naar den weg. We zijn het eens over de doelstelling. We moeten terug naar het Woord, naar de uitwerking voor de onderscheiden levensstadiën; och, wat kan hier het jeugdwerk niet geweldig veel beteekenen. Wat zou het fijn zijn, als we hier meer steun hadden van de ouders, wier kinderen het geldt. Ze hooren de reacties van de jeugd.

Meeleven is ook opmerksaam maken op fouten en oneffenheden. Wat zou het voor onze jonge menschen fijn zijn, als de ouders eens kwamen kijken als echt belangstellenden met een warm hart voor de jeugd om hen te helpen de juiste wegen te vinden. Wat zou het fijn zijn, als de jonge menschen gevoelden: onze ouders, ze staan hier achter.

Ik heb deze regels geschreven, omdat ik er van overtuigd ben, ook wat deze dingen betreft, dat het altijd weer vanuit de gezinnen zal moeten beginnen. Als men daar meer leert leven naar het Woord, als daar het Woord meer beslag krijgt en gaat leggen op het leven in al zijn verbanden en verhoudingen, als daar de geestelijke dingen van het Koninkrijk Gods meer in het middelpunt van het gezinsleven komen te staan, dan, maar ook dan alleen zal de jeugdorganisatie van de reformatie van het gezinsleven de rijke vrucht plukken. Dan zal er ook de wisselwerking zijn: de jonge menschen, die zelf de vreugde en den zegen van de jeugdorganisatie hebben ondervonden, zullen dat ook openbaren in het gezinsleven. Ik heb Jan Schouten vaak hooren spreken met enthousiasme over het jeugdwerk: hij heeft dan ook zelf van dat alles den rijken zegen gevonden in zijn leven en het is daarom ook zoo jammer, dat hij den ouden Bond van Vonkenberg in zijn belangstelling heeft losgelaten en zich verkocht heeft aan een Bond, die bezig is hoe langer hoe meer het werk van Vonkenberg los te laten en waar de studie van de beginselen en het onderzoek van Gods Woord — de oorspronkelijke opzet en bedoeling — hoe langer hoe meer door andere dingen wordt verdrongen. Dat de ouders toezien, wat er in dezen tijd met hun kinderen gebeurt. Dat het niet

POPULAIR-WETEN - SCHAPPELUKE SCHETSEN

OM HET HART DER REFORMATIE. XVI.

Het woord bevat alle beloften Gods, en het geloof neemt ze alle aan. De inhoud van het woord is Christus, de gansche Christus.....

Dr H. Bavinck.

DE BOODSCHAP VAN WORMSER.

We gaan met volle aandacht luisteren naar de klare boodschap, welke Wormser in den broederstrijd der Afscheidenen liet hooren. Ik ben er van overtuigd, dat de lezers, als ze alles rustig in zich opnemen, verbaasd zullen staan over de bezonnen wijsheid, welke deze juist dertig jaar oude kantoorklerk-ouderling ten beste gaf.¹⁾

Wormser's, door Scholte uitgegeven, verhandeling verscheen in den vorm van een „open brief“, welke tot opschrift heeft: Brief aan den Eerw. Ouderling D. D. Drukker over deszelfs korte verklaring van den kinderdoop. Zijn betoog is dus een brok polemiek, maar — van de allerbeste soort! Ik zal, vooral ook omdat dit geschriftje van Wormser uiterst zeldzaam voorkomt, wat royaler citeeren dan voor ons betoog strikt noodzakelijk is.

Op de volgende, fijn gevoelde en keurig gestelde, wijze motiveert Wormser het opnemen van zijn pen: „Waarde Broeder! Bij het lezen van uwe Korte Verklaring van den Kinderdoop, in vragen en antwoorden, onlangs in het licht verschenen met eene voorrede van den Wel-erw. Da H. de Cock, zijn tegen vele uwer stellingen en redeneeringen onderscheidene bedenkingen bij mij

opgerezen. Indien dezelve van minder gewigt waren geweest, zou ik het zelf beter geoordeeld hebben, die aan u in het bijzonder en schriftelijk mede te deelen. De overweging echter, dat uw schrijven, door den druk openbaar gemaakt zijnde, zich in veler handen bevindt, heeft mij daarvan teruggehouden, omdat ik begreep, dat, indien mijne bezwaren gegrond mogten zijn, dezelve mede voor de bezitters van uw werke moesten verkrijgbaar gesteld worden. Ik vertrouw derhalve, dat gij, van mij eenen gedrukten brief ontvangende, in deze mijne handelwijze geene onbescheidenheid omtrent uwen persoon zult vinden, vooral wanneer gij in aanmerking neemt, dat op mij, even als op u, de roeping en verplichting berusten, om zoo veel in mij is, te waken en mede te werken, dat geene verkeerde of ongegronde gevoelens omtrent de leer en praktijk van den H. Doop worden geleerd en voortgeplant.“²⁾

Vervolgens geeft Wormser met een paar trekken een teekening van de situatie en wel aldus: „Reeds spoedig nadat de Heere Zijne Kerk bij vernieuwing in ons vaderland had openbaar doen worden, werden onder de geloovigen uiteenlopende gevoelens omtrent de praktijk des H. Doops opgemerkt, welke van tijd tot tijd blijken ook met de leer omtrent dit Sacrament in het naauwste verband te staan.“³⁾

Men ziet het voor de zooveelste maal: het ging in den twist der eerste Afscheidenen in de eerste plaats om de bediening, de praktijk van den doop.

Wormser is evenwel in het minst niet bezorgd over het gerezen verschil! Hij ontdekt er met name geen enkele instantie in, welke tegen de pas geschiedte afscheiding kan worden aangevoerd! Wie daaruit ook „ongunstige gevolgen omtrent onzen uitgang uit het Hervormde Kerkenootschap zou willen afleiden, of de toekomst donker tegemoet zien“ — Wormser niet! Ik voor mij — zoo schrijft hij — „mag in het vaste vertrouwen verkeeren, dat ook deze broedersverschillen, hoedanige in de Kerk van den Heere CHRISTUS, door alle eeuwen heen, niet ongewoon waren, zullen moeten medewerken om het licht des Evangelies, dat zoo lang verborgen is geweest, op nieuw met kracht te voorschijn te doen komen. Ware de afscheiding slechts een strijd tusschen hetgeen in een' wetenschappelijken en godgeleerden zin, waarheid en onwaarheid is, het zoo mogelijk zijn dat wij van deze verschillen niets vernomen hadden. Maar juist omdat de afscheiding voorbereid werd en ontstond door de behoefte naar geestelijk voedsel; juist omdat zij, op sommige plaatsen meer, op andere minder, het ken-

merk van alle ware reformatie vertoont, ontstaat er een wrijving, verschil van meening en gevoelen, ja eenigermate botsing, bij hen die den Heere in opregtheid wenschen te dienen; want het beginsel van alle ware reformatie is: de dienst des Heeren bij vernieuwing in te rigten naar Zijn Woord; bestaande in rigtingen, praktijken en gewoonten daaraan te toetsen, en hetgeen daarmede strijdt te verwerpen of te herstellen.“⁴⁾

Na deze fijne omschrijving van het wezen van alle reformatie wijst Wormser de oorzaak van de meeningsverschillen aan, de perspectieven welke een goede behandeling daarvan openen en de wijze waarop dit zal moeten geschieden.

„Het laat zich gemakkelijk begrijpen — zoo lezen we — dat na een tijdperk van ongeloof en diep verval der godsdienst, zich omtrent de herstelling der Kerk in sommige opzichten verschil van meening en gevoelen vertoonen moest, ook bij hen, die anders hetzelfde geloof deelachtig zijn, en zuiver gevoelen en belijden wat de grondwaarheden des Christendoms betreft. Eene nadere ontwikkeling en openhartige blootlegging der gronden van verschillende zijden, zoo die het gevolg zijn van een eerbiedig onderzoek des Woords en van een kinderlijk afhangen van de leerling en leiding des Heiligen Geestes, kan dan ook door de genade des Heeren een gezegend uitwerksel hebben. Daarvan kan, gelijk ik hoop en vertrouw, het gevolg zijn, dat het gewigtige leerstuk des H. Doops, waaromtrent sedert eene reeks van jaren, zoo veel duisterheid, slordigheid en ontrouw geheerscht hebben, bij vernieuwing beter gekend en getrouwer in beoefening gebragt wordt. Maar dit zal alleen dan het geval kunnen wezen, wanneer zij, die van elkander in dezen verschillen, staan naar de bewustheid des gemoeds, voor het aangezicht des Heeren, dat zij niet hunne eigene personen, hun eigen eer en gevoelen verdedigen, maar dat zij alleen bedoelen de waarheid voor te staan en aan het licht te brengen, en in eenvoudigheid des harten daardoor ook voor hunne broeders nuttig te zijn.“⁵⁾

En Wormser beëindigt de inleiding van zijn opstel met deze hartelijke aanspraak tot Drukker:

„Ik verlang dan ook, waarde Broeder! dat gij de volgende aanmerkingen op uw werk uit dit oogpunt zult beschouwen, en dat alle verdenking van mijne bedoelingen, zoo die in uw hart mogten oprijzen, door u zullen worden tegengegaan. Ik voor mij, wensch niets anders, dan mijn gevoelen zoodanig voor te dragen, dat het blijkt dat hetzelfde de leer is van Gods Woord, en overeenstemt met de Belijdenisschriften onzer Kerk.

²⁾ pag. 1. ³⁾ pag. 2.

⁴⁾ pag. 2. ⁵⁾ pag. 3.

aan hen in den H. altes de en Meis zijn.

HOMI

I. Lezer, Als de dit moe er baver niet Hom niet hee schrijven dan moe mes. En lende me Maar advies drukker Dit La Daar Dat was schoolstrijd oostrijd be het Gerv Gerefor te winne exam In dit o geleerd. De liet de l een proe en torpe en arbe zee-slag naten w winkel.

Ik ma wij ma zijn in h Woord, beoefent opmerke iver aa maar al van deg zeer gel eenighel danig w vroeger belijden nig zij door Go legenhe Deze de vade De bes geene z ven, eve deling t aanbied bedekke het zij zal.

Mocht over de al hetz sproken om dag dingen woordig len op die bij t spraken ligmake van dez ren beti formeer te laste niet we dikwijls minkt, worden, sen ders

⁶⁾ pag. H. P. S voorzied Gerefor sterdam Golverdi

n getrouwe
an onze op-
ijn aan den
an de jeugd-
ik weet het
an haar doel
a methodiek-
gevraagd om
is nog een
et eens over
het Woord,
en levenster-
niet gewel-
als we hier
kinderen liet
i.

op fouten en
ge menschen
als echt be-
jeugd om
Wat zou het
elden: onze

t ik er van
eft, dat het
en beginnen.
Woord, als
at leggen op
dingen, als
inkrijk Gods
en komen te
jeugdorgani-
ven de rijke
werking zijn:
en den zegen
onden, sullen

Ik heb Jan
ustasme over
an dat alles
het is daar-
nd van Von-
laten en zich
as hoe langer
te laten en
et onderzoek
opzet en be-
ndere dingen
n, wat er in
Dat het niet

, ontstaat er
gevoelen, ja
eere in op-
eginsel van
eeren bij ver-
bestaande in-
raan te toet-
werpen of te

zen van alle
van de mee-
even welke
en de wijze

— zoo lezen
en diep ver-
stelling der
meening en
ie anders het-
gevoelen en
Christendoms
openhartige
de zijden, zoo
onderzoek de
i van de lee-
kan dan ook
nd uitwerksel
vertrouw, het
des H. Doops,
ren, zoo veel
heerscht heb-
getrouwer in
al alleen dan
ie van elkan-
de bewustheid
Heeren, dat
en eer en ge-
bedoelen de
licht te bren-
daardoor ook

an zijn opstel
ker:
r! dat gij de
dit oogpunt
ng van mijne
oprijzen, door
mij, wensch
g voor te dra-
is van Gods
denisschriften

aan hen ligge, dat die kinderen niet staande blijven
in den Boozen dag. En dat ze zich afvragen of in dat
alles de jeugdorganisatie in de Jongelingsvereniging
en Meisjesvereniging niet van groote betekenis kan
zijn.
DEN BOEFT.

HOMINES LUDENTES.

Nec lusisse pudet
sed non incidere ludum.
Horatius.

I.

Lezer, ik houd mijn hart vast.

Als de zetter in Goes geen Latijn kent, dan wordt
dit mooie opschrift vast verkeerd afgedrukt. Dan komt
er boven dit stukje te staan: Hommes ludentes en
niet Homines ludentes. En dat zou fout zijn. Of toch
niet heelmaal fout. Want over Hommes wil ik ook
schrijven. Maar als die naam in het opschrift kwam,
dan moest het zijn Hommes ludens: de spelende Hom-
mes. En er behoort te staan Homines ludentes: spe-
lende menschen.

Maar 't zal wel meevallen. Want sedert door het Prae-
advies het gemier over Chamierus begon heeft deze
drukker nog al druk Latijn gedrukt.

Dit Latijn heb ik uit het Gereformeerd Weekblad.

Daarin schreef Dr Hommes over den cultuurstrijd.
Dat was naar mijn hart! Want strijd moet er zijn! De
schoolstrijd is, volgens H., achter den rug. De kerk-
strijd ook, mede volgens hem. En nu moet de cultuur-
strijd beginnen. En de geleerde schrijver heeft nu in
het Gereformeerd Weekblad de vraag gesteld, of het
Gereformeerde volk willig en bereid is den cultuurslag
te winnen. Want als je slagen wilt dan moet je vroeger
examen doen, maar tegenwoordig moet je slag leveren.
In dit opzicht hebben we toch wel wat van Hitler ge-
leerd. De bruine vloed heeft slijb achtergelaten. Hitler
liet de boeren en de arbeiders telkens slag leveren:
een productieslag. Dat was om granaten en bommen
en torpedo's te krijgen. Daarna maakte hij die boeren
en arbeiders soldaten en liet hen veld- en lucht-
en zee-slagen leveren. Dat was om de bommen en gra-
naten weer kwijt te raken. Zoo bleef er werk aan den
winkel. En toen Adolf die laatste slagen verloren had

begonnen wij. Eerst den kolenslag in Limburg. En nu
den cultuurslag van H.

Wat die cultuurslag inhoudt?

Als ik het goed begrepen heb is het een eschatolo-
gisch gegeven en gaat het om de voor het gereformeer-
de leven laatste vragen: „hoe krijgen we onze jongens
en meisjes naar de padvinderij en naar de bioscoop?
Goed verstaan: in 't nette dan, op z'n griffermeerd.

En weet U, waarom H. onze jongens dat smalle pad
naar de bioscoop wil laten vinden? Wij waren den „ho-
mo ludens" kwijt. Prof. J. Huizinga heeft het gezegd.
In zijn laatste boek: „Geschonden wereld". En dat La-
tijn beteekent: „de spelende mensch". Die was zoek.
Nu begrijp ik waarom de wereld zoo geschonden is.
En de kerk. Er is te weinig gespeeld. Met leer en tucht.
Maar alles sal reg kom. Want Dr H. is op zoek om het
pad te vinden naar den homo ludens.

Hij is net als de boer, die met zeker hoofddeksel in
de hand naar zijn pet liep te zoeken.

Hommes ludens.

Hommes speelt.

Met vuur!

II.

Het vraagstuk van den homo ludens is actueel.

Ook Dr S. J. Popma schreef er over. In „Bezinning".
U weet wel, Dr Popma van wijlen Amersfoort. Daar
was in zekere vergaderingen veel bezinning, weinig
bezinking over wat men daar noemde de kwestie-Schild-
der. Dr P. deed ook mee. Totdat daar in Amersfoort
onbezonnen Holwerda en van den Born werden ge-
schorst. Maar de bezinning is gebleven. Nu bezint P.
zich op de groote mogelijkheden, die er voor het Konink-
rijk Gods liggen op 't gebied van de film. En hij denkt
daarbij niet alleen aan natuur- en documentatie-films,
maar ook aan echte films, aan speelfilms met homines
ludentes, met sterren en zoo. Hij is nog zoover niet,
want hij denkt: bezint eer gij begint. Maar hij is op zijn
manier toch ook op weg naar den „homo ludens", den
spelende mensch. Intusschen is hij Hommes een halve
lengte voor. Want deze vraagt: „hoe krijgen we hen
naar de film?" Maar Popma zint: „hoe krijgen we hen
op de film?"

Overigens: allebei in 't nette natuurlijk.

Daar niet van!

Overigens doet ook Popma me aan dien boer denken.
Pet in de hand op zoek naar zijn pet.

Popma ludens.

Popma speelt.

Ook met vuur.

Na deze inleiding pakt Wormser de kwestie zelf
aan.

We zullen zijn beschouwingen, evenals die van
Smeedes en Drukker, in een overzichtelijken vorm en
zoo objectief mogelijk weergeven. We gaan dat doen-
de uit van wat Wormser in het opstel, dat we mo-
menteel bespreken, betoogt. Maar we zullen ter ad-
structie en verduidelijking van wat hij daar zegt tel-
kens ook citeren wat hij veertien jaar later in zijn
reeds genoemde breede studie over den Kinderdoop
publiceerde. Dit is geoorloofd, omdat de be-
schouwingen van Wormser uit het jaar 1837 (dit op-
stel) zakelijk volkomen overeenstemmen met die van
1851 (het boek). Bovendien is het gewenscht
dat te doen, omdat Wormser in zijn boek zijn ideeën
in veel helderder licht plaatst en ze veel breder uit-
werkt.

DE BELOFTE DES VERBONDS.

„Na den afval van ons geslacht van God, grondde
de Heere Zijne Kerk op de belofte van den Mes-
sias aan ADAM gedaan". Deze belofte komt voort
uit „vrije genade en ontferming". Maar God gaf aan
deze belofte „de natuur van een verbond". Op deze
wijze werd aan hen die „door het geloof" aan deze
belofte „deel hadden", „een nieuwen grond van ge-
hoorzaamheid geschonken, dewijl die van het eerste
verbond vernietigd was". Deze belofte, omdat zij het
karakter van een verbond draagt, sluit in zich „de
genade, die God aan zondaars in den Messias wil be-
wijzen, maar ook tevens de gehoorzaamheid welke
hij van hen vordert".¹⁾ Het is geen „volstrekte",
geen absolute belofte, maar een belofte, welke
een verbond is „dat twee deelen heeft".²⁾

Wat deze belofte precies inhoudt wordt duidelijk
uit het Doopsformulier.

Volgens het „tweede stuk" daarvan wordt ons im-
mers in den doop betuigd en verzegeld de afwas-
ching der zonden door Jezus Christus. En wanneer
dit formulier deze gedachte uitwerkt, dan blijkt daar-
uit dat daarmede bedoeld wordt, dat den gedoopte
niet slechts „eene volkomene verlossing en zaligheid"
„voorgesteld", maar „betuigd", „ver-
zegeld" en „verzekerd" wordt: „De Vader,
en de Zoon, en de Heilige Geest hebben hun
(den gedoopten) volgens de leer van de Gereformeer-
de Kerk, in den doop een overvloedige volheid van
genade en de afwassing der zonden door JEZUS
CHRISTUS betuigd, verzekerd en verzegeld; — van
die doopsverzegeling mag niets worden afgedaan".³⁾

¹⁾ pag. 9/10. ²⁾ pag. 34.

³⁾ De Kinderdoop, pag. 52. Ik citeer steeds de editie
van 1852. In 1851 was Wormser's studie in tijdschrift-
artikelen verschenen. (In „De Vereeniging", Christelijke

III.

De Lugtigheid heeft de pet op.

Die naam Lugtigheid moet met g geschreven. Niet
met ch. Lugtigheid dus. Niet Luchtigheid. Dit om
misverstand te voorkomen.

Deze Dr L. is Hommes en Popma een heele lengte
voor. Als hij H. en P. tegenkomt dan kan hij zeggen
— hij spreekt Grieks, misschien meer klassiek dan
Nieuwtestamentisch — „Heureka": „ik heb ze gevon-
den! de homines ludentes". Bij mij in Zwolle spelen
ze al. En met vuur! Een zomerztheid van Cissy van
Marxvelt!

IV.

Zoo blijft er werk aan den winkel.

Net als bij Hitler.

Want als Hommes, Popma en Lugtigheid den cul-
tuurslag gewonnen hebben en het filmcentrum een
feit geworden is, dan kan het Evangelisatiecentrum
zijn actie breder ontplooiën. Dan kan Brillenburg toe-
zien. En Wiersinga voor de sterren gaan preeken in
de studio. Dan kunnen die zich het hoofd breken over
de vraag: hoe maken we van die homines ludentes weer
homines pudentes, van die spelende menschen weer
menschen met gevoel voor eer en deugd? Zoo vloeit
alles. Eerst de vraag: hoe krijg ik ze naar de film.
Dan: hoe krijg ik ze op de film? Voorts: Hoe krijg ik
ze van de film?

Alle goede dingen verlopen toch maar in drieën.

Als de cultuurstrijd gewonnen is kan de volgende
beginnen. Want strijd moet er zijn.

H.L.P.

Hommes, Lugtigheid, Popma.

Homines Ludentes: Pudeto.

Spelende menschen: schaamt U!

V.

Ik eindig.

Want ik denk aan Horatius.

„Nec lusisse pudet, sed non incidere ludum".

Dat ik gespeeld heb, des schaam ik mij niet,

het spel nooit eindigen, dat doet me wel verdriet.

Toen een vriend van mij dit stukske gelezen had,
vroeg hij mij of het een schets was voor een blijspel,
een vijf-acter.

Die vraag verdroot me.

Ik heb haar dan ook niet beantwoord.

Als hij eens wist, hoe ik dit liedeken gezongen had
met o, zoo'n treurig hart!

Onze menschen!

Onze jongens en meisjes!

D.E.C.

Maar in onderscheidenlijk verband met deze be-
lofte, ja, als integreerend moment daaruit wordt „het
tweede deel" van het verbond, de roeping, de eisch,
de wet des HEEREN door God gegeven en opgelegd.

De Gereformeerde Kerk „laat het eeuwige
verbond der genade tot zijn volle regt
komen voor ieder, die het zegel van dat verbond ont-
vangen heeft; maar, zij legt dan ook een
uitnemend gewicht op het TWEEDE
deel van het verbond".¹⁰⁾

Het doopsformulier zegt immers, dat wij van God
door den doop ook vermaand en verplicht worden tot
een nieuwe gehoorzaamheid. Velen kunnen die woor-
den: „wet, gebod, pligt, gehoorzaamheid"
wel niet verdragen, en ze willen ze „althans niet tot de
verlossing en zaligheid in verband gebracht zien". Maar
„de vaders waren voor die woorden zoo schuw niet".
Omdat zij het eerste deel van het verbond krachtig en
ten volle erkenden, waren zij voor het tweede deel
niet bevreesd".

Het „is dus juist de aard van het geloof: zich aan
de wet van God te onderwerpen; en de woorden wet,
gebed, pligt, gehoorzaamheid zijn den geloovige,
staande in de vrijheid der verlossing van CHRISTUS
en niet meer in het werk- maar in het genadeverbond,
hij uitstek liefelijke woorden geworden. Het geloof
toch bereikt zijn toppunt in het doen, waardoor uit-
gedrukt wordt wat de geloovige door de genade ge-
worden is; het nieuwe wezen, dat hij heeft ont-
vangen".¹¹⁾

Kort samengevat is dus voor Wormser de belofte
des verbonds — de belofte, welke naar haar natuur
een verbond is —: een niet-absolute be-
lofte. Zij is immers een belofte, aan welke de wet,
de eisch, de roeping onlosmakelijk verbonden, ja ge-
heel en al inhaarent is en die dus ook nooit zonder
die wet gesproken en aldus gegeven wordt. C. V.

Stemmen) het bekende „maandschrift" van den Reveil-
kring). Na Wormser's dood bezorgde Groen van Prin-
ster een nieuwe uitgave van Wormser's boek, de tweede
(feitelijk: de derde) druk. In 1885 kwam, blijkens een in
mijn bezit zijnd exemplaar, de derde (feitelijk de vierde)
druk uit. Daarin schreef Wormser's zoon, J. A. Wormser
Jr. een voorrede. In 1938 verscheen de laatste uitgave.
Deze is een zorgvuldig bewerkte en de hoofdzakelijk volledig
intact latende, verkorte editie, verzorgd door Dr J. A.
Schip, wien deze bewerking toen „een weelde des har-
ten" was. Uitgeefster was N.V. Dagblad en Drukkerij
De Standaard, Amsterdam. Dr Schip duidt zijn editie
aan als „de zesde druk". Wanneer de aangehaalde citaten
ook in de editie Schip voorkomen, wijs ik de vindplaats
met het tweede cijfer aan. Noot 9 wordt dan zoo: ⁹⁾ De
Kinderdoop, pag. 52—41.

¹⁰⁾ A.w. pag. 54—44.

¹¹⁾ A.w. pag. 55/6—45/6.